

<NUSRET ÇOLPAN MİNYATÜRLERİNDE GELENEK VE BİÇİM İLİŞKİSİ¹

*Ruhi KONAK**

Özet

Nusret Çolpan, minyatür sanatı geleneğini doğru bir şekilde yorumlayarak, özgün eserler üretmiş sanatçılardan biridir. Sanatçının minyatürleri, Osmanlı minyatür sanatının Türkiye minyatür sanatına evrilmesi sürecinde ortaya çıkmış önemli eserlerdir. Çolpan'ın minyatürlerine bakıldığında, özgünlük bir çaba olarak mevcuttur. O, başından beri kendi tasarımlarını geliştirmek ve üslubunu oluşturmak için çalışmış; geleneğin dinamik varlığını, özgün ve yaratıcı bulgularla birleşerek günümüzün üsluplarından birini oluşturmuştur. Bu nedenle, Nusret Çolpan'ın çalışmaları hem geleneğin sürdürülmesi hem de yeni gelişmelere önyak olması açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Nusret Çolpan, Minyatür, Sanat, Gelenek, Üslup

RELATIONSHIP OF TRADITION AND FORMS IN NUSRET ÇOLPAN'S MINIATURES

Abstract

Nusret Çolpan is a miniature artist who analyses the miniature well and gives original art works. His works is a passage from the Ottomans to the Turkish miniature art. His miniatures are all original. He tried to develop his originality and style. He combined the traditional with his dynamic originality. Because of this, his works are all important for the tradiition and the new techniques.

Key words: Nusret Çolpan, Miniature, Art, Tradition, Style

¹ Bu makale 22-24 Mart 2012 tarihleri arasında I. Uluslararası Kitap Sanatları Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

*Yrd. Doç., Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, ruhikonak@gmail.com

GİRİŞ

Üslup, "bir sanat ürününün belli bir sanatçıya, bir gruba, akıma okula, döneme ya da yöreye özgü özellikleri barındırmasıdır. Bu özellik renk, biçim ve konu olabileceği gibi ortak bir tavır, program ya da öğreti de olabilir" (Rona, 1997: 1857). Sanat tarihinde birçok örneğiyle görüldüğü üzere üslup, sanatçının özgünlük arayışının bir sonucu olarak ortaya çıkar. Üslubun oluşabilmesi için sanatçının, yaratıcılık, yetenek ve teknik donanım açısından yeterli olması gerektiği gibi tarihi bağlamı yorumlayacak yetkinlikte de olması gerekir. Dolayısıyla entelektüel bir birey olarak sanatçı, bilip eleştirdiği biçimi, geliştirme noktasında yetkin kişidir. Söz konusu yetkinlik sadece harikulade bir el becerisi, olağan üstü bir işçilik, mükemmel bir detaycılık vb. ile açıklanamaz. Bu özellikler yaratıcı yön, estetik kavrayış ve özgün yorum ile desteklenmediği sürece sadece zanaatçıyı tanımlar.

Konu günümüz minyatür sanatçıları bağlamında ele alındığında, minyatür sanatıyla uğraşan birçok kişinin varlığından söz edilebilir. Ancak gelenek, eleştiri, tarih, yorum, üslup vb. kavramların kapsamını tartışarak üretme bilincini taşıyan sanatçı sayısı oldukça azdır. Geleneği başarılı bir şekilde yorumlayarak yeni bir üslup oluşturan Nusret Çolpan, bu az sayıdaki sanatçıların önemlilerinden biridir.

1952 yılında Bandırma'da doğan Nusret Çolpan, Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesi mezunudur. Çolpan, üniversite yıllarında, İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü'nde Prof. Dr. A. Süheyl Ünver ve Azade Akar'dan Türk süsleme sanatları dersleri almış; minyatür sanatına ilişkin ilk uygulamalara da bu dönemde başlamıştır. Sanatçı yurt içi ve yurt dışında birçok kişisel sergi açmış, birçok karma sergiye de eserleri ile katılmıştır. Ürettiği üç yüzden fazla eserle, uluslararası sanat çevresinde tanınırlığı ve birçok ödülün sahibi olan Nusret Çolpan, 2008 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (nusretcolpan.com.tr).

Sanatçı, topografik minyatür olarak adlandırılan ve ilk örneklerine Piri Reis'in Kitâb-ı Bahriye adlı eserinde rastladığımız daha sonra Matrakçı Nasuh'un öncülüğünde Osmanlı minyatür sanatı bağlamında gelişen üslubun (Mahir, 2005: 53) günümüzdeki temsilcilerinden biri olmuştur. Beyan-ı Menazil-i Sefer-i 'Irakeyn-i Sultan Süleyman Han, Tarih-i Feth-i Sikloş Estergon ve İstol – Belgrad, Hünernâme, vb. elyazmalarında örneklerine rastladığımız bu tarz minyatürler, sanatçının katkıları doğrultusunda

sevilmiş ve günümüz sanatçıları tarafından geniş bir üretim alanı bulmuştur.

Coğrafya bilimi anlamında, “bir kara parçasının doğal engebe ve özelliklerini kâğıt üzerinde çizgilerle gösterme işi” (www.tdk.gov.tr) olarak tanımlanan topografyadan yola çıkılarak adlandırılan bu tarz, “belirli coğrafyalarda tabii veya sun’i ayrıntılar bağlamında meydana gelen veya getirilen coğrafi şekiller” (topografya.nedir.com) kent ve mahalle, mimari, vb. konuların tasvir edildiği minyatürler ile temsil edilir.

Nusret Çolpan özellikle İstanbul tasvirlerinden oluşan çok sayıda topografik tarzda minyatür üretmiş, bu çaba doğrultusunda söz konusu tarzı çağdaş bir bakış açısıyla yorumlayarak kendi üslubunu oluşturmuş ve üslubunun devamlılığını sağlayan birçok öğrenci yetiştirmiştir.

Bu çalışma kapsamında Nusret Çolpan’ın minyatürlerinde topografik özelliği kurgularken Osmanlıdaki öncül örneklerden günümüze aktardığı biçimdeki özgünlüğünün geleneksel ve çağdaş ifade açısından ele alınıp incelenmesi amaçlanmıştır.

Nusret Çolpan Minyatürlerinde Gelenek ve Biçim İlişkisi

Nusret Çolpan’ın eserlerinin büyük bir bölümü şehir tasvirlerinden oluşmaktadır. Zaman zaman tarihi ve dini konularda eserler de üretmiş olan sanatçı, eserlerinde şehir tasvirlerine yoğunlaşarak hem geleneği yorumlayabilmiş hem de üslubun oluşması açısından önemli kolaylıklar elde etmiştir. Büyük bir bölümü İstanbul manzaralarından oluşan güncel şehir tasvirleri ve mimari unsurların betimlenmesi girişimi, bir arşivden yararlanma yerine belirli bir gözlem yaparak özgün kompozisyonlar tasarlamayı gerektirmiştir. Bu nedenle Çolpan, birçok sanatçının aksine, daha önce üretilmiş herhangi bir esere bakıp röprodüksiyon çalışmamış; bunun yerine biçimi ilkeleri açısından izleyip, yeniyi tasarlama çabasına girmiştir. Bu tavır Çolpan minyatürlerinin geleneksel bağlamı geliştiren çağdaş bir biçim ile ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur, (Foto: 1).

Şehir tasvirleri ve topoğrafik anlatımların Matrakçı Nasuh minyatürlerinin özelliği olması, Çolpan’ın minyatürlerinde Matrakçı Nasuh etkilerinin aranması hususunda fikir vermektedir. Ancak, Çolpan’ın erken dönem çalışmalarında renk, plan ve tasarıma ilişkin birkaç esinlenme dışında Matrakçı Nasuh minyatürlerinden ciddi bir alıntı

yapıldığı söylenemez. Çolpan'ın tasvirlerinde güncel manzaraları kullanması ve İstanbul minyatürleri yanı sıra New York, Moskova, Paris, Buhara, Köln, Mekke, Medine, Kudüs, Mostar gibi dünya şehirlerinin minyatürlerini de üretmesi bu tür bir benzeşmeyi ve dolayısıyla biçimsel birleşmeyi bir ölçüde zorlaştırmıştır, (Foto: 2)

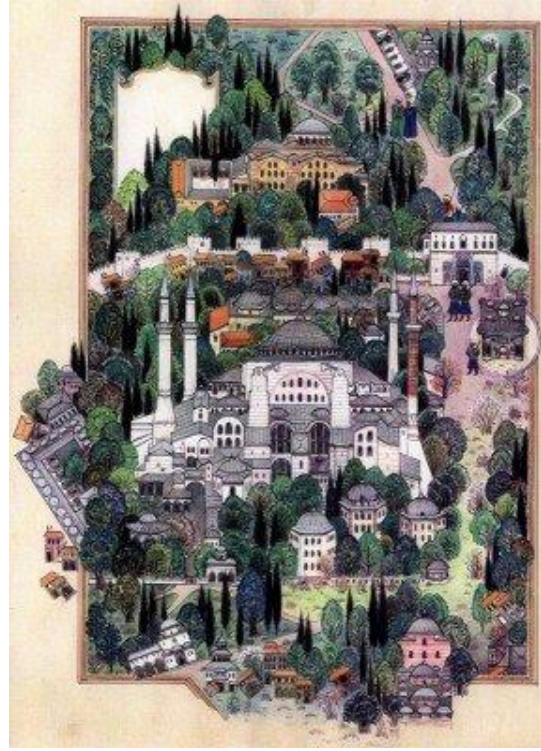
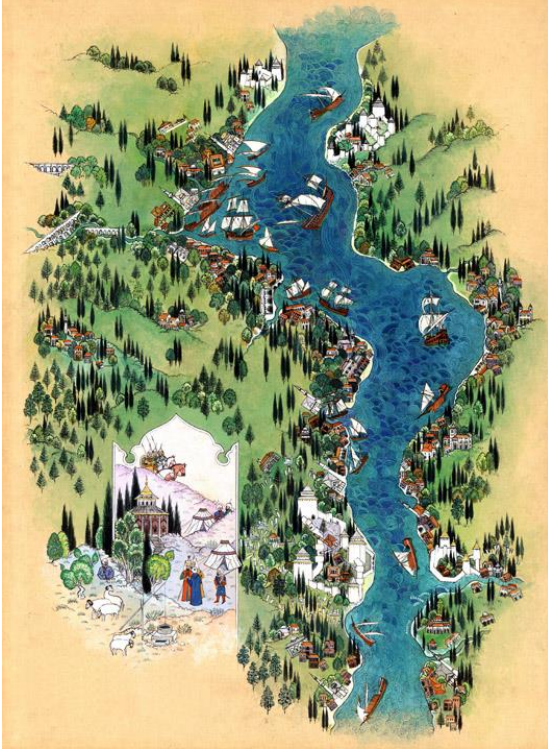

Foto-1: N. Çolpan, İstanbul Boğazı Minyatürü²

Foto-2: N. Çolpan, İstanbul Minyatürü

Üslup açısından direkt bir benzerlik olmamasına rağmen, yine de her iki sanatçının eserlerini karşılaştıracak olursak: Matrakçı Nasuh minyatürlerindeki kompozisyonlar bir grup örnek dışında oldukça yalınken, Çolpan'ın eserlerindeki kompozisyonlar gayet kalabalıktır, (Foto: 3). Ayrıca Matrakçı Nasuh'un manzaraları doğa tanımı ve şehir planlarını belirlemek üzere yapılmış izlenimi verirken, Çolpan'ın minyatürlerinde amaç daha çok genel manzaranın aktarılmasıdır. Matrakçı Nasuh'un eserlerindeki izahçı yön Çolpan'ın eserlerinde izlenimci bir etkiye dönüşmüştür. Zaman zaman yaz, kış, gece

² Makalede yer alan Nusret Çolpan minyatürlerine <http://www.nusretcolpan.com.tr/> adresinden ulaşılmıştır.

motifleri ile desteklenen Çolpan minyatürlerinde martıların uçtuğu gökyüzünü dolduran apartmanlar, gökdelenler, heykeller, anıtlar, uçaklar, vs. ile izlenimci yön güçlendirilmiştir, (Foto: 4, 5, 6).

Foto-3: Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn, İstanbul, (Matrakçı, 1976: 8b)

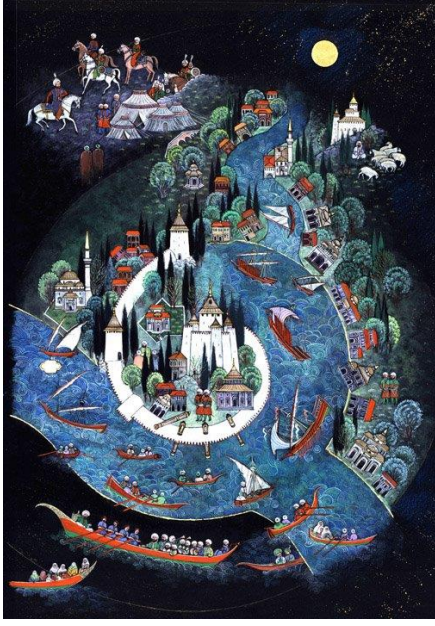

Foto-4: N. Çolpan, Anadolu Hisarı

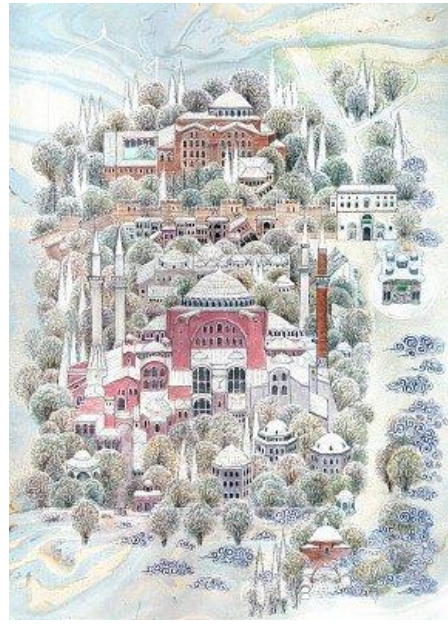

Foto-5: N. Çolpan, Ayasofya'da Kış

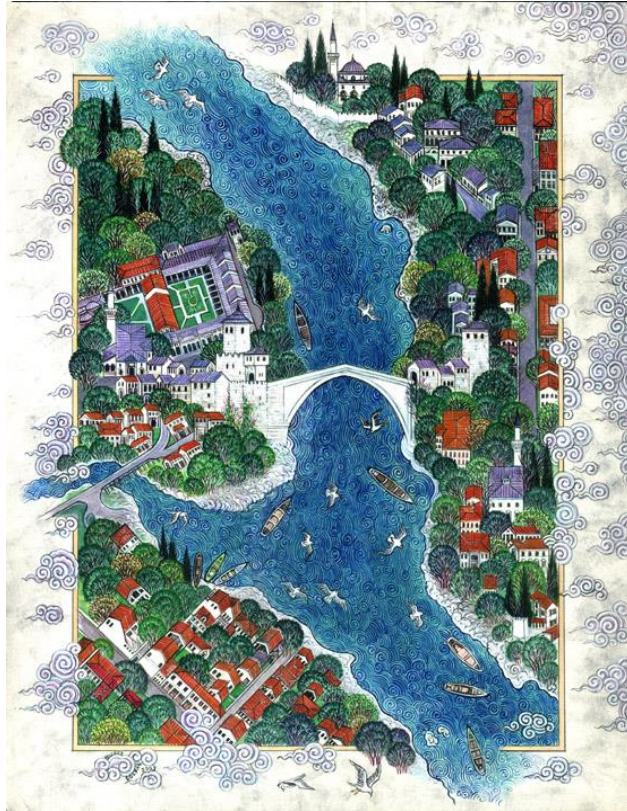

Foto-6: N. Çolpan, Mostar Minyatürü

Nusret Çolpan ve Matrakçı Nasuh eserlerini birbirinden ayıran özelliklerden biri de Çolpan'ın minyatürlerinde figür kullanmasıdır. Ancak, Çolpan'ın minyatürlerinde kompozisyonlar eylemden ziyade mekânlarla ilişkilendirildiği için figürler ya çok durağan ve vasıfsız elemanlar olarak kalmış ya da eylemlik durumu fazlaca temsil edememişlerdir. Mekânlar güncel durumları ile kurgulanırken, insan ve hayvan figürleri geçmiş anıları canlandırmak üzere kurgulanmış ve biraz da zoraki eklenmiş gibidir. Bu noktada Çolpan'ın, figür konusunda fazla iddialı olmadığını da söylemek mümkündür. Mimar olmasından kaynaklanan yatkınlık ve beceriden dolayı mimari detayların tasarlanıp, uygulanması aşamasındaki kabiliyet, figürlerin uygulanması aşamasında cılız kalmıştır. İnsan ve hayvan figürlerin anatomik kusurları fazla dikkat çekmese de eylemlik durum ve işçilik açısından eksik kaldıkları söylenebilir, (Foto: 7). Sanatçının kendini figür ressamı olarak tanıtmaması ve eserlerinden edinilen izlenimden figüratif etkiler oluşmaması dikkate alındığında, bu noktadaki her türlü eksiklik, sanatçının minyatürlerindeki özgün ve yaratıcı tavrın gölgesinde kalmaktadır.

Foto-7: N. Çolpan, Balıkesir Minyatürü

Nusret Çolpan'ın minyatürlerinde özgün bir yön olarak ortaya çıkan elemanlardan biri de renktir. Sanatçının erken dönem çalışmalarında baskın renkler yeşil, mavi, kırmızı ve beyazdır. Yeşilin özel ve nerede olursa olsun Matrakçı Nasuh'u anımsatan tonu, Çolpan'ın bazı eserlerinde de dikkati çeker. Gelişen süreçte kompozisyonların olgunlaşmasıyla birlikte yeşil ve mavi renkler yerini türkuaz mavisine bırakmıştır. İki rengin sentezi olarak ortaya çıkan türkuaz, daha sonraki minyatürlerinde denizi yoğun şekilde kullanmasından dolayı Çolpan üslubunun belirgin işaretlerinden biri haline gelmiştir, (Foto: 8, 9).

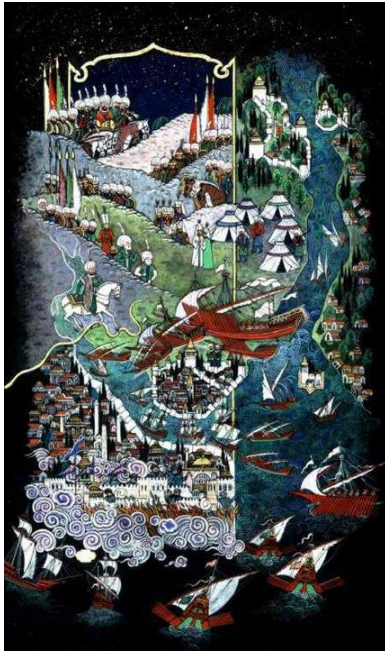

Foto-8: N. Çolpan, Fetih Minyatürü

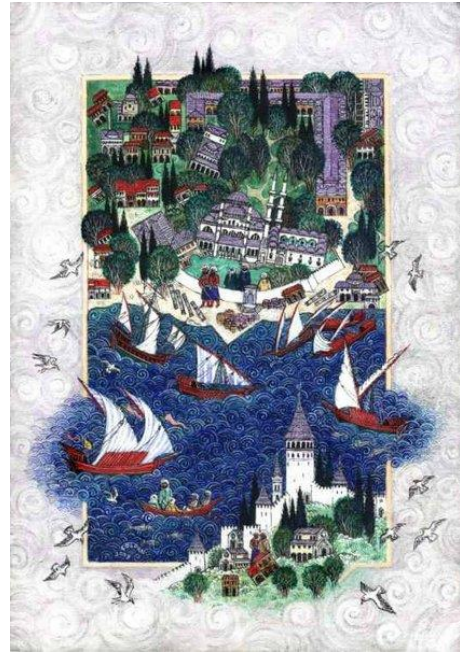

Foto-9: N. Çolpan, Eminönü Minyatürü

Nusret Çolpan minyatürlerinde zamanla farklılaşan konularla birlikte malzeme ve işlev açısından çeşitlilik de dikkati çeker. Daha önceleri kâğıt üzerine çalışan sanatçı bu süreçte, çini ve duvar yüzeylerinde de uygulama yapmaya başlar. Trafo binalarında, metro duvarlarında, çeşitli iç ve dış mekan düzenlemelerinde, vb. bir çok yerde uygulanan bu minyatürler, yaratıcılık ve ileri görüşlülüğün birer göstergesi olarak Çolpan katalogundaki yerini alır.

Sanatçı daha sonraki süreçte, İstanbul'un çeşitli semtleri için minyatürler tasarlamaya başlar. Bu minyatürlerin kompozisyonlarını uyguladıkları mekânların

özellikleri ve tarihi bağlam dikkate alarak tasarlar. İlk olarak İstanbul Taksim Metrosu'nda başlayan uygulamalarda Fatih'in gemileri karada yürütmesi sahnesini işleyen sanatçı, Osmanbey'de av sahneleri, Pangaltı'da da gemileri, kalyonları, Levent'te oraya ismini veren gemicileri, leventleri tasarlar. Böylece Nusret Çolpan minyatürlerinde konular çeşitlenirken, üslup değişmeye başlar. Ancak bu değişimi, gelişme olarak nitelendirmek pek mümkün değildir. Bu evre daha çok bir bocalama evresidir.

Çolpan minyatürlerinde öncelikli konu mekandır. Bu minyatürlerde ise konu mekândan eyleme kayar ve sanatçı kendi üslubunu bu yeni konuya göre esnetmek hususunda pek başarılı olamaz. Bilinen minyatür kalıplarını kullanarak pratik yorumlar elde eder. Bu nedenle söz konusu çalışmalar, Çolpan'ın üslubunda bir kararsızlık evresini temsil eder. Çini yüzeylere uygulanan bu minyatürlerde mekânlar daha önceki minyatürlerin aksine gayet yalındır, figürler her ne kadar ön plana çıkartılmaya çalışılsa da çizgisel yorumlar minyatür değerlerinin gerisinde kalmıştır. Renkler, basitleşmiş, ortalama bir işçilik nedeniyle detaylar zayıflamış ve Çolpan minyatürlerinin standardının altına inilmiştir, (Foto: 10).

Foto-10: N. Çolpan, İstanbul'un Fethi Minyatürü

Bu evredeki bocalama sürekli bir hal alıp sanatçının sonraki uygulamalarını etkilemeden biraz ticari çalışmalar olarak bir kenarda kalmıştır. Bu çalışmalarını takip eden evrede yine kağıt, çini ve sıva yüzeylere çalışmaya devam eden sanatçı, bu defa malzemeyi çözümlenmiş ve amaçladığı biçim için yeterince eskiz yapmış olacak ki yeni

çalışmalar üslubun tamamlayıcısı eserler olarak ortaya çıkmıştır. Bu bocalama evresinden sonra Çolpan minyatürleri iki şekilde farklılaşmaya başlar: Sanatçı tarih konulu ve dolayısıyla eylem ağırlıklı tasarımlar yerine tekrar mekân konulu minyatürlere yönelir. Ayrıca Çolpan, bu kez de haritalardan etkilenmeye başlar. Tasarımlarında harita işaret ve sembolleri güçlü motifler olarak görülmeye başlar, (Foto: 11, 12).

Foto-11: Piri Reis Haritası

Foto-12: N. Çolpan, Leventler Minyatürü

Harita işaretlerini minyatürlerine taşımaya başlayan sanatçı, bir yandan da topografik minyatürlerden yola çıkarak oluşturduğu spiralleri kullanmaya başlar. Spirallerin yardımı ile zeminde bir hareket ve perspektif kurgusu oluşturur. Böylece, çağdaş sanatçıların sürecine katılarak minyatürlerinde farklı metaforlar yaratmaya çalışır. Bu yaklaşımlarla sanatçı, minyatürü çağdaş bir çizgide oldukça sağlam bir bakış açısıyla yorumlamaya devam eder, (Foto: 13).

Foto-13: N. Çolpan, Konya Mevlana Külliyesi Minyatürü

Çolpan, bu aşamada bir kısım minyatürlerinde bütün deneyimini kullanarak farklı bir tasarıma yönelir. Haritalarla diyalogunun bir yansıması olarak yorumlayabileceğimiz bu tasarımlar, panoramik minyatürler olarak ortaya çıkarlar. Bu minyatürlerde bir çerçeve içine yerleştirilen üç tarafı denizlerle çevrili Türkiye üzerinde bölge ve illere göre tarihi eserler, tarihi ve kültürel, coğrafik, teknolojik semboller, yer yer bitki örtüsü, vs. yerleştirmiştir. Sanatçı bu kapsamda ürettiği eserlerden Hava Kuvvetleri Komutanlığı için yaptığı minyatürde havacılığın gelişimini; Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki minyatürde ise Türkiye ve Meclis konularını işlemiştir. Nusret Çolpan minyatürün

sınırlarını zorlayarak daha çok grafik bir anlatıma yönelse de bu eserler kendi üslubunu çeşitlendirdiği ilginç çalışmalardır, (Foto: 14).

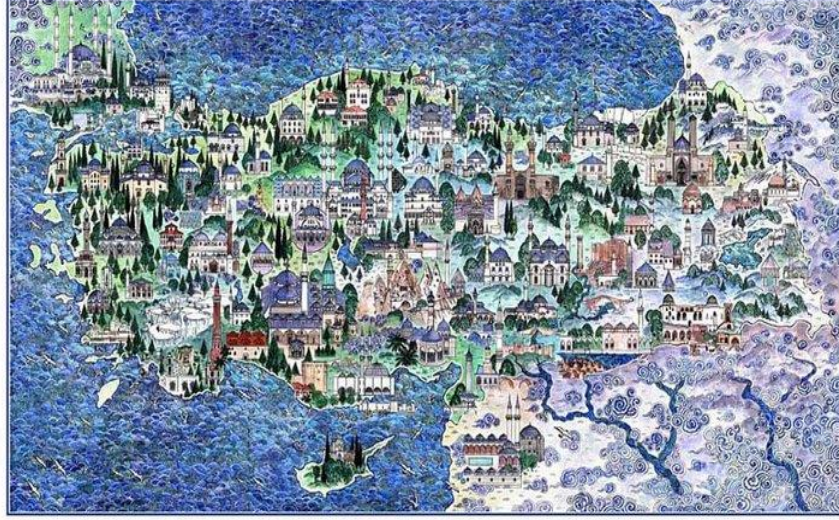

Foto-14: N. Çolpan, Türkiye Minyatürü

Diğer taraftan, Çolpan minyatürlerini zirvesini temsil eden ve yaşamının son döneminde ürettiği çini ve sıva üstü minyatürlerde özgünlük kemale ermiştir. Bazısı 45 metre uzunluğuna ulaşan çalışmaları ile geleneği malzemenin durağan ve sınırlandırıcı baskısından kurtarıp yorumladığı söylenebilir. En güzel örnekleri Dubai ve Türkiye’de sergilenen bu eserlerde tasarım, uygulama, işçilik ve yaratıcılık açısından hiçbir problem kalmamıştır, (Foto: 15, 16).

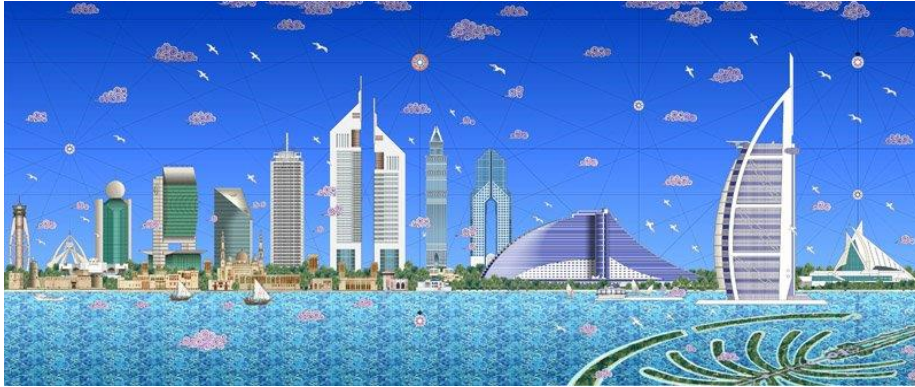

Foto-15: N. Çolpan, Dubai Minyatürü, Dubai Zabeel Parkı

Foto-16: N. Çolpan, Donanma Minyatürü

Çolpan'ın minyatürleri sadece kağıt, çini, sıva yüzeylere boya ve fırça uygulamalarıyla yapılmış örneklerle sınırlı değildir. Son aşamada, Osmanlı İmparatorluğu'nun 700. yılı vse Cumhuriyet serisi adı altında bir grup minyatürü dijital baskı yoluyla çoğaltılıp duraklarda sergilenirken; bir grup tasarım da brandalar üzerine baskısı yapılarak çeşitli mekanların mimari düzenlenmesinde veya daha farklı amaçlar için kullanılmıştır. Bu çalışmalar kimi zaman sanatçının çalışmalarının tıpkı basımı olarak çoğaltılmış kimi zaman da Osmanlı padişah portreleri, Çolpan minyatürlerine bilgisayar programları yoluyla eklenerek şekillendirilmiştir, (Foto: 17). Söz konusu yönde bir girişim Çolpan'ın, çağdaş dünyanın gerisinde kalan bir geleneksel sanatçı olmaktan çok yaşadığı dünyaya ayak uyduran, onunla yönlenen, onu yönlendiren karakterde bir sanatçı olduğunun anlaşılması açısından önemli bir ipucudur.

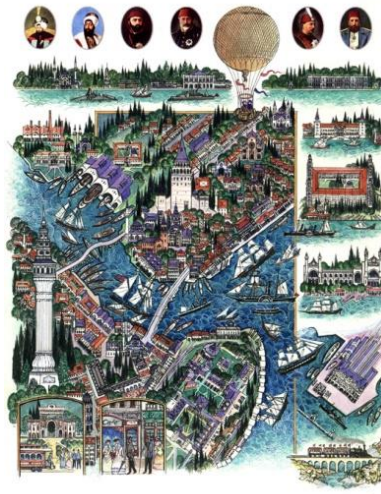

Foto-17: N. Çolpan, Osmanlı İmparatorluğu'nun 700. Yıl Minyatürü

SONUÇ

Nusret Çolpan minyatürlerine bakıldığında özgünlük bir çaba olarak mevcuttur. Çolpan geleneği doğru açıdan yorumlayarak halen devam eden bir süreç olarak görmüş; bu bakış açısını eserlerine belirgin bir şekilde yansıtmıştır. O, başından beri kendi tasarımlarını geliştirmek ve üslubunu oluşturmak için çalışmış gibidir; minyatürlerinde geleneğin dinamik varlığı, özgün ve yaratıcı bulgularla birleşerek günümüzün üsluplarından birini ortaya çıkarmıştır. Bu süreçte ne gelenek, ne geçmiş dönemlere ait minyatürler ne de güncel uygulamalar Nusret Çolpan minyatürlerinde özgünlüğü zorlayan unsurlar olarak görülmez. Onun minyatürlerinde her şey oldukça olgun ve olması gereken miktarda mevcuttur. Bu nedenle çolpan minyatürleri şimdi ve gelecek zamanlar için takip edilecek bir minyatür ekolüdür.

KAYNAKÇA

MAHİR, Banu. (2005). Osmanlı Minyatür Sanatı. İstanbul: Kabalcı Yayınevi

RONA, Zeynep. (1997). Üslup. Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, İstanbul: Yem Yayınları. 1857-1858

MATRAKÇI, Nasuhü's Silahi . (1976) Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn, Haz. Hüseyin G. Yurdaydın. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları

"Toporafya" http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5468e1cf99f229.13343235; e.t: 16.11. 2014

"Toporafya" <http://topografya.nedir.com/#ixzz3JFvUxIyo> : 16.02.2014

<http://www.nusretcolpan.com.tr/>, e.t: 17. 02. 2012